

עמק השבוע

גליון קכב

שנה ג

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע

מאת הרב ג'ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

מחבר סדרת הספרים גיעת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

פרשת מטות-מסעי תשפ"ו והימים שסביבותיה

שינוי במהות ההפטרות מי"ז בתמוז ואילך

כשמפטירים בנביא שאין לו קשר לפרשת השבוע וראיה לכך ממה שכתב הרמ"א סוף סימן תכ"ח שנוהגים להפטיר בחתונה "שש אשיש" וכו' אך מו"ח מרן הגריש"א ז"ל הוכיח מהפוסקים שאם אין להפטר קשר עם פרשת השבוע לא יצא וכו', לפ"ז צ"ל דחתן כיון שיש לו שייכות למאורע גם יצא דהתקנה היתה שההפטרות תהיה מעין הפרשה או המאורע וכו'. (עכ"ל.)

הנה צ"ב איך קוראים ההפטרות הנ"ל אחרי י"ז בתמוז, ג' דפורענותא וז' דנחמתא וב' דתשובה, הרי אינם מעין הקריאה.

והנה לכאורה י"ל דקוראים הני הפטרות משום דחשיבי מעין המאורע, דההפטרות דפורענותא חשיבי מעין המאורע בהני ימים. ע"ע לקמן.

והנה למעשה לפעמים לא מפטירין מעין מה שקרא בתורה, ויש בזה ציור אחד שהוזכר להדיא בש"ס, דעיי' במס' מגילה דף לא ע"א דאיתא ראש חדש שחל להיות בשבת מפטירין והיה מדי חדש בחדשו חל להיות באחד בשבת מאתמול מפטירין ויאמר לו יהונתן מחר חדש. הרי דכשראש חודש חל באחד בשבת מפטירין בשבת שלפניו ב"מחר חודש" אף שלא הוזכר שיש איזה קריאה מיוחדת באותו יום. ועיי' ברא"ש בפ"ד דמס' מגילה (סימן י') שהביא מקור מהאי הפטרה דלא בעינן שההפטרות תהי' מעין הקריאה בתורה, אלא ההפטרות ג"כ יכולה להיות מעין המאורע. (עע"ש בספר חשוקי חמד דאיתא וז"ל אך אם אינם מוצאים הפטרה השייכת לפרשת השבוע לכאורה היה נראה שבדיעבד יוצאים אפילו

עיי' בתוס' במס' מגילה דף לא ע"ב דאיתא וז"ל נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם תשעה באב ואלו הן דברי ירמיה שמועו דבר ה' חזון ישעיהו ובתנ"ך תשעה באב שב דנחמתא ותרתי דתיובתא ואלו הן וכו' וזה המנהג לא ישתנה לעולם ע"פ הפסיקתא. עכ"ל.)

והנה עיי' ברמב"ם בפ"ג מהל' תפילה ה"ג דאיתא וז"ל מפטירין בכל שבת ושבת בנביא מעין שקרא בתורה. עכ"ל. וכ"ה בשו"ע או"ח ריש סי' רפ"ד וז"ל מפטירין בנביא מענינה של פרשה. עכ"ל. הרי מבואר דמפטירין בנביא מעין מה שקרא בתורה. (ועיי' בספר חשוקי חמד למס' מגילה דף כג ע"א דאיתא וז"ל מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב ז"ל הוכיח מהפוסקים שאם אין להפטר קשר עם פרשת השבוע לא יצא. עכ"ל.)

שלש הפטרות בבין המצרים בנגד שלש דרגות דאבילות

הפטרות פורענות בעלמא, אלא היא הפטרה השייכת במיוחד לראש חודש אב. ועיי' בשו"ת דברי מלכאל ח"ג סי' כ"ז. וי"ל דההפטרות דחזון היא מיוחדת להדרגא דשבוע שחל בו ט"ב, דעיי' במס' מגילה דף לא ע"ב דאיתא ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשים ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח, ועי' בתוס' שם דאיתא וז"ל והא שאין אנו מפטירין חזון בשבת שחל בו ר"ח אב משום דקיימא לן דאין אבילות חל אלא בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה ורב דאמר דמפטיר חזון סבר דאבילות חל מיד שנכנס ר"ח ואין הלכה כן. עכ"ל. הרי מבואר להדיא דהפטרות זו היא מיוחדת להתחלת האבילות בפועל, דלהלכה זהו בשבוע שחל בו ט"ב. נמצא דהג' הפטרות הן מיוחדות להג' דרגות דאיכא בימי בין המצרים. וא"ש למאד.

ועד שהוא גומר את פירותיו כ"א יום כך מיום שהובקעה העיר ועד יום שחרב הבית כ"א יום. הרי דפסוק זה הוא הפסוק שהוא הסימן על האי דרגא מי"ז תמוז ואילך, וא"כ האי הפטרה היא מיוחדת להאי דרגא יותר משאר פסוקים בנביא. והפטרות "שמעו" היא מיוחדת להדרגא מראש חודש אב ואילך דעיי"ש בתוך פסוקי ההפטרות דכתיב "פרה למד מדבר באות נפשו שאפה רוח תאננה מי ישיבנה כל מבקשה לא יעפו בחדשה ימצאונה", ועיי"ש ברש"י ובעוד מפרשים ד"חדשה" הוא מלשון חודש. ועע"ש ברש"י דאיתא וז"ל ומה סופה בחדשה ימצאונה חדש אחד יש בשנה שהיא ישנה כל החדש ואז היא נלכדת אף אתם חדש אחד הוכן לכם כבר מימות המרגלים שקבעו אבותיכם בכיית חנם בו תלכדו. עכ"ל. ולפ"ז חזינן מהאי פסוק דהפטרות שמעו אינה

הנה יש להוסיף, דהנה מבואר בהמשנה בתענית דף כ"ו שיש בהאי תקופה דבין המצרים שלש דרגות לפני האנינות והאבילות דתשעה באב עצמו, מי"ז בתמוז ואילך, מראש חודש אב ואילך, ושבוע שחל בו תשעה באב. והנה יש לומר דאין השלש הפטרות רק הפטרות כלליות דפורעניות, אלא השלש הפטרות הן הפטרה אחת מיוחדת לכל דרגא. דהנה הפטרת "דברי" היא מיוחדת להדרגא מי"ז בתמוז ואילך, דעיי"ש בירמי' דכתיב "ויהי דבר ד' אלי לאמר מה אתה ראה ירמיהו ואמר מקל שקד אני ראה, ויאמר ד' אלי היטבת לראות כי שקד אני על דברי לעשותו", ועיי' בירושלמי במס' תענית פ"ד ה"ה דאיתא כ"א יום מיום שהובקעה העיר ועד יום שחרב בהמ"ק א"ר אבונה סימנא מקל שקד אני רואה מה הלז הזה משהוא מוציא את ניצו

אופן אחר להגדיר ההפטרות דהאי תקופה

דברי הנביאים בלבד רק צריך לקשר הדברי מוסר שבנביאים אל התורה שיקיימו מה שכתוב בתורה שהעיקר הוא וידעת היום והשבות אל לבבך שישב אל לבו דברי מוסר שלהם ויתעורר על ידם לקיים בזה המצות האמורות בפרשה כי דברי התוכחות והמוסרים אשר בנביאים מעוררים ומלהיבים את הלבבות לקיום מצות התורה, שוב מצאתי גם בדברי רמ"ק ז"ל בסידור תפלה למשה דף רמ"ד שכתב וקושר תורה בנביאים וכו' לכך היא הפטרה ודאי נקשרת בתורה שבכתב וכו' וכן כתב גם בספר סדר היום וכו' וכע"ז כתב רח"ה ז"ל מגדולי תלמידי רח"ו ז"ל בספרו מקור חיים סי' רפ"ד ס"ק א' "מפטיין בנביא לתת להם קשר ודקות עם התורה" הרי דענינה של הפטרה הוא לקשר את דברי הנביאים בתורת משה. עכ"ל.) והנה עיין בכל המפרשים שפירשו דהחטא הנ"ל שהוצרכו מחמתו לספרי הנביאים היינו חטא העגל. (לדוגמא בעלמא, עיין בספר פני דוד להחיד"א בפרשת ואתחנן.)

והנה לפ"ז י"ל בדבר כלל מפטיין מעין הקריאה, דכיון דיסוד קריאת הנביאים הוא לחזק קיום דברי התורה ששמעו, א"כ יש לקרוא מהנביאים מעין הקריאה, דע"ז י"א חיזוק לאותן דברי תורה עצמם ששמעו. אבל מי"ז בתמוז שאז חטאו בעגל, עד יוהכ"פ שאז השיגו כפרה לחטא העגל, נמצא שזהו הזמן של החטא שמחמתו הוצרכו לכל הספרי הנביאים בכללותם, וא"כ עדיף להפטיר בעניינים כלליים השייכים לחטא העגל שזהו עיקר מטרת מוסרי הנביאים, ועי"ז יתקיים יותר שורש ההפטרה, ולכן מפטיין בענייני החורבן ותשובה אשר נמשכים מחטא העגל כמו דספרי הנביאים נמשכים מחטא העגל.

והנה לפ"ז י"ל דשורש הענין שמפטיין בנביא בכללות הוא דבהדי הקריאה בחמשה חומשי תורה תיקנו לקרוא מספרי הנביאים כדי שיהא להו כעין לימוד המוסר בהדי לימוד התורה, דעל ידי שמיעת דברי הנביאים יקיימו מצוות התורה ששמעו. (עיין בספר סדר היום סדר שחרית של שבת דאיתא וז"ל אחר הקדיש עולה המפטיר, וראוי לכוין בברכותיו בין בברכות שלפניה בין בשל אחריה כי כולם עולין לו לסך המאה ברכות, ועוד שברכות ההפטרה הם ענין גדול שאנו מתפללים על מלכות בית דוד ועל העבודה וגאולת ישראל שתתגלה במהרה בימינו, וראוי היה כל אדם לכך, אלא שהמפטיר שליח כולנו והוא מברך על ידינו וצריכין אנו לשמוע אליו ולכוין ולענות אמן ומזה הטעם עולין בברכותיו לכולנו, ועל זה הטעם לא היה ראוי להפטיר כי אם אחד מגדולי הקהל שדבריו נשמעים, ולא ידעתי מאין הוציאו המנהג הזה שמפטירים הקטנים ופחותי הקהל, ואל אלהים יודע כי רע עלי המעשה, ומפני זה נהגתי הרבה ימים ושנים לקחת ההפטרות ולומר אותם אני בעצמי לקנאת הדבר הרע הזה בעיני, ועוד היום אני משתדל על זה כל מה שבא בידי לעשות, והיא מצוה רבה למעיין בה שמחבר תורה עם נביאים ואומר עליהם שבע ברכות כשבע ברכות של חתן וכלה, ולא דבר ריק הוא. עכ"ל. הרי מבואר בדבריו שעל ידי ההפטרה "מחבר תורה עם נביאים". ועיין בקובץ עץ חיים בדברי ה"ר משה הילמן שליט"א שהביא דברי הגמ' בנדרים הנ"ל ועפ"ז כתב וז"ל ההפטרה תכליתה לעורר לתשובה וכו' שכן הוא מהותם של ספרי הנביאים, ועל כן ראו חז"ל לנכון לתקן הפטרה שמפטיין אחרי קריאת התורה ועי"ז לחבר ולקשר את דברי הנביאים אל התורה למען לעשותם לאחדים ולהיותם לתורה אחת היינו דלא סגי בקריאת

הנה אפשר דמוכח שיש להגדיר שורש ההפטרות באופן א' מהנ"ל, דהא להנ"ל עדיין לית לן הסבר להא דמפטיין ז' דנחמתא. וצע"ע בזה.

ועכ"פ יש הכרח לכאורה דאיתא אופן אחר להגדיר שורש הני הפטרות מהמאירי, דעיין במאירי למס' מגילה דף כט ע"א דאיתא וז"ל בחמישית חזרין לכסדרן פי' בגמ' לסדר הפטרות והוא שבאותן שבתות של ארבע פרשיות מניחין הפטרה של סדר היום ומפטיין בהפטרות של פרשיות מפני שבהפטרה הולכין אחר קריאת ספר האחרון והוא ענין דסליק מינה ואין יוצאין מכלל זה אלא במחר חדש שמפטיין בה אף על פי שלא קראו בה אלא בסדר היום מטעם הכרזה. עכ"ל. הרי דהמאירי סובר דההפטרה תמיד צריכה להיות מעין הקריאה, וכך נראה מפשטות לשון הרמב"ם והשו"ע הנ"ל, והא דמפטיין במחר חודש אינו משום דההפטרה ג"כ יכולה להיות מעין המאורע, אלא משום שהאי הפטרה היא "יוצא מן הכלל", שקורין אותה "מטעם הכרזה". ולפי המאירי עדיין צ"ב איך קוראים ההפטרות הנ"ל אחרי י"ז בתמוז, הרי אינם מעין הקריאה. ולפ"ז עכ"פ מוכח שיש איזה ביאור אחר איך מפטיין בהני הפטרות אחרי י"ז בתמוז.

ובאמת נראה שיש עוד אופן להגדיר שורש ההפטרות, דעיין במס' נדרים דף כב ע"ב דאיתא אמר רב אדא ברבי חנינא אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד שערכה של ארץ ישראל הוא מאי טעמא כי ברוב חכמה רב כעס. הרי משמע דשורש קבלת ספרי נביאים וכתובים בהדי חמשה חומשי תורה הוא משום ש"חטאו ישראל". והנה לפ"ז משמע דעיקר מטרת הני ספרים הוא להחזיר כלל ישראל ממצב ד"חטאו".

מהות ימי בין המצרים

עכ"ל. ועיי"ש בסט"ז דאיתא וז"ל יש נוהגים שלא לרחוץ מראש חדש ויש שאין נמנעין אלא בשבת זו ויש מתענים מי"ז בתמוז עד ט"ב. עכ"ל. ועיי"ש גם במ"ב ס"ק ט"ז דאיתא וז"ל אסור לעשות ריקודין ומחולות מי"ז בתמוז ואילך אפילו בלא אירוסין. עכ"ל. [ועיי"ש באלהי רבה בס"ב דאיתא וז"ל לא נכון לצייר כל בין המצרים והואיל דקץ עמו והתחיל יגמור ואם יכול לפתותו בדבר מועט עד אחר תשעה באב תבוא עליו ברכה. עכ"ל.] הרי שיש הרבה דברים שנוהגים בהם בהני ימים. ולכאורה פשוט דהני מנהגים הם מיוסדים על מהותן של הימים, ומבואר שיש להימנע מהות מיוחדת.

תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין. הרי שיש דינים משנכנס אב, אבל לא הוזכר איזה דינים בהימים מי"ז בתמוז ואילך. אולם עיין בשו"ע או"ח סי' תקנ"א ס"ב דאיתא ברמ"א וז"ל ונוהגין להחמיר שאין נושאים מי"ז בתמוז ואילך עד אחר ט' באב. עכ"ל. ועיי"ש בסעיף ד' דאיתא וז"ל תספורת נוהגים להחמיר מי"ז בתמוז. עכ"ל. ועיי"ש בס"ט דאיתא וז"ל יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו ויש שמוסיפין מראש חודש עד התענית ויש שמוסיפין מי"ז בתמוז.

הנה מצד עצם הדבר שיש תענית בי"ז בתמוז ותענית בט' באב ליכא שום מקור שיש איזה מהות מיוחדת להימים שביניהם, דכמו דאין מהות מיוחדת להימים שבין עשרה בטבת וי"ז בתמוז, הוא הדין שהיה אפשר לומר דאין מהות מיוחדת להימים שבין י"ז בתמוז וט' באב. אבל למעשה נראה שיש הרבה מקורות שיש מהות מיוחדת להימים שבין י"ז בתמוז לט' באב, דהיינו הימים שנקראים "ימי בין המצרים", שהם ימי פורעניות ואבילות על חורבן ביהמ"ק, ויש כמה נפק"מ למעשה מהאי מהות מיוחדת. עיין במשנה במס' תענית דף כ"ו דאיתא משנכנס אב ממעטים בשמחה, שבת שחל

רס"ו ובעוד הרבה ספרי מנהגי אשכנז. עכ"ל. וי"ל דגם הני דברים הם מיוסדים על המהות המיוחדת של הימים.

והנה עיי"ש בשו"ע בסוף סי' תקנ"א שהזכרו עוד נפק"מ למעשה ממהות ימי בין המצרים, וז"ל צריך ליזהר מי"ז בתמוז עד ט' באב שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות (משום שבהם קטב מרירי שולט) ולא יכו התלמידים בימים ההם. עכ"ל. הרי מבואר שקטב מרירי שולט בהי ימים. (האי מזיק ד"קטב מרירי" הוזכר בפרשת האזינו פל"ב פכ"ד דכתיב "מזי רעב ולחמי רשף וקטב מרירי וכן בהמת אשלח בם עם חמת זחלי עפר", ופרש"י וז"ל וקטב מרירי וכריתות שד ששמו מרירי, קטב כריתה כמו אהי קטבך שאול. עכ"ל.)

והנה מבואר מזה דאין מהות הימים רק ימי אבילות על העבר, אלא גם יש בהימים מהות מיוחדת עתה, שהם ימים שקטב מרירי שולט בהם. (אולם גם לפ"ז מהות הימים עדיין שייכי לחורבן ביהמ"ק, דעיי' בפירוש האלשיך בפרשת האזינו דאיתא וז"ל גם מאז ניתן רשות וכו' לקטב מרירי, כמו שכתבנו באיכה רבתי על פסוק כל רודפיה השיגוה כו', שמי"ז בתמוז עד תשעה באב שבהם שולט, והיה מחרבן שני והלאה עיקר שליטתו. עכ"ל.)

והנה מבואר בשו"ע דנפק"מ מהאי מהות היא שלא לילך יחידי ושלא יכו התלמידים. ועיי"ש במ"ב ס"ק ק"ב דאיתא וז"ל וכן יזהרו בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל. עכ"ל. וכן אפשר שיש מזה עוד נפק"מ, עיי' במ"ב מהדו' דרשו בסי' תקנ"א ס"ק ק"ג.

שלא יבוא למלאות פיו שחוק ואיסור זה הוא גם בכל ימי השנה מדינא דגמרא והוא ג"כ בשו"ע, ודי בהערה זו. עכ"ל. ועיי' בספר מועד לכל חי סימן ט' סכ"ח דאיתא וז"ל לפי דברי רבינו האר"י הקדוש זע"א, דיאכל כפעם בפעם קאדרו"ס (חרשף) כדי שיקוים וקוץ ודורר כאשר יעוין שם בא"ץ ונו"מ, הנה לפחות בין המצרים יבקש לאכול מהם, כי חורבן בית המקדש נאחז בסבך מעון אדם הראשון, ואנו מצפים שיתוקן לגמרי ויבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן. עכ"ל. ועיי' במנהגי מהרי"צ הלוי דאיתא וז"ל בבית מדרשו נהגו בכל ימות החול משבעה עשר בתמוז ועד אחר תשעה באב שהש"ץ מנגן בפסוקי דזמרא את הפסוקים אשר נזכר בהם ירושלים או ציון בניגון של טעמי מגילת איכה (סדר הפסוקים כדלהלן, "כי בחר ד' בציון איוה למושב לו", "ימלוך ד' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללויה", "בונה ירושלים ד' נדחי ישראל יכנס", "שבחי ירושלים את ד' הללי אלקיך ציון", "ישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם", "ברוך ד' מציון שוכן ירושלים הללויה"), וכן בחזרת התפילה אמר הש"ץ את כל ברכת ולירושלים עירך בניגון של קינות, ואת חתימת הברכה בניגון של איכה, וכן בתחנון אמר הש"ץ בקול את חרוזי שומר ישראל בניגון של קינות, מנהג זה נהגו הן בשחרית והן במנחה וכו', המנהג בקהילות אשכנז בימי בין המצרים שמציינים ומזכירים דרך אבילות בכל התפילות של ימות החול, ראה מקור חיים לחות יאיר בקיצור הלכות סימן תק"ס ד' וסימן תקנ"א ס"ח ומנהגים דק"ק וורמיישא לר"י שמש סימן קי"ט ק"ק ומנהגות וורמייזא לר"ל קירכום עמוד

ועיי' בספר סדר היום סדר ארבע תעניות דאיתא וז"ל וכן יש נוהגין שכל שלשה שבועות אלו, שהם כ"א יום שיש מי"ז בתמוז עד תשעה באב, אין אוכלין בשר ולא שותין יין כי אם משבת לשבת מפני כבוד השבת ומביאין סמך מדינאל שכתוב בו (דניאל י"ג:) לחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין וגו' עד מלאת שלשת שבועות ימים, וראוי לכל תלמיד חכם לנהוג כך אם בידו לעשות שאינו חלוש כל כך, כיון שהם ימי הרעה ובין המצרים כבדים לנו בעוונות דאיתרע מזלנו ראוי לנו שנחלה עצמנו על כך ולפחד מן הדין כאילו חרב מונחת בקרן זווית, וכן אמרו ז"ל ששולט בהם קטב מרירי, ואם כן אין ראוי להשוות אלו הימים לשאר ימי השנה להקל בהם אלא להחמיר לצער עצמו בכל דבר, ואין להכנס למרחץ, ולא לגלח ראשו, ולא לחדש בהם שום דבר חדש כגון מלבושים וכיוצא לחנוך וכל שכן ללבוש. עכ"ל.

וכן עיי' בספר עבודת הקודש להחיד"א במורה באצבע סימן ח' אות רכ"ט דאיתא וז"ל בין המצרים יזהר מאד במיעוט שחוק, במיעוט תענוג. עכ"ל. ועיי' ביסוד ושורש העבודה בשער התשיעי דאיתא וז"ל וזה היום (י"ז בתמוז) תחילת בין המצרים וכו', ונהגו להתאבל בין המצרים איש איש כפי יראתו מהבורא ית"ש, ועיי' גם כן בשו"ע סי' תקנ"א, וראוי לאדם לסגף את עצמו בכל מה דאפשר ואל יקל בעידוניהן ח"ו שלא יסיח דעתו מאבילות ודרו"ל ע"פ שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה, שכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה ושאינו מתאבל וכו' ר"ל, ויזהר האדם מאוד ביחוד בימים אלו למעט בשיחה בכל מה דאפשר

יש מתענים בכל ימי בין המצרים

זה הוא רק למי שמתענה כל ימי בין המצרים. וצע"ע בכ"ז ע"פ כל הנ"ל.

והנה יש בכל זה נפק"מ מיוחדת לתלמידי חכמים. דעיי' בספר בתורתו יהגה ח"א עמ' רנ"ה הערה ו' דאיתא וז"ל מה שכתב הטור דרך ת"ח להתענות בערב שבת צ"ב דאמאי לא חייש להא דת"ח אסור לו להתענות מפני שממעט במלאכת שמים דהא אין זה תענית שכל הציבור מתענים ותיירץ לי הגר"ח קניבסקי ז"ל עפ"י המאירי כמגן אבות ענין כ"ג שבזמנם היו רגילים בערב שבת לחזור על מה שלמדו כל השבוע ומשום הכי אין זה ממעט במלאכת שמים. עכ"ל. הרי מבואר שיש תלמידי חכמים שאם מתענים בערב שבת דאין זה ממעט במלאכת שמים. וא"כ אפשר דאף מי שאינו מתענה בשאר ימי בין המצרים משום מיעוט מלאכת שמים ירצה להתענות בערב שבת. ובה יש להסתפק בכל הנ"ל, האם יש הנהגה להתענות בבין המצרים אם אינו מתענה בכל הימים, והאם מותר בכה"ג להתענות בערב שבת.

שמים שאי אפשר שלא יתמעט מלימודו איזה שעות מפני התענית וצריך לשקול במאזני צדק בענינים אלו. עכ"ל.

הנה אם כל יום מימי בין המצרים הוא חשוב להתענות בו, א"כ אף אם תלמיד חכם אינו יכול להתענות כל ימי בין המצרים, אבל הא מיהא לכאורה יש לו להתענות איזה מהימים, ומהא דזה לא הוזכר בפוסקים אפשר דמשמע דהנהגה היא דוקא אם מתענה כל ימי בין המצרים. וצע"ע בזה.

הנה יל"ע האם מותר להתענות בערב שבת בבין המצרים. והנה עיי' במ"ב ובכל הפוסקים בסימן רמ"ט דמבואר דהסכמת האחרונים היא דאין להתענות בערב שבת. אולם מבואר שם דהיא דזמן התענית חל בערב שבת אז לכ"ע מותר להתענות בערב שבת. והנה לפ"ז לכאורה מותר להתענות בערב שבת בבין המצרים, דהרי מותר להתענות תענית בזמנו בערב שבת, וערב שבת הוא הזמן דהני תעניות. אבל אפשר דהיתר

עיי' בשו"ע או"ח סי' תקנ"א סט"ז דאיתא וז"ל יש מתענים מי"ז בתמוז עד תשעה באב. עכ"ל.

הנה יל"ע האם האי הנהגה להתענות בימי בין המצרים היא דוקא למי שמתענה כל הימים, או האם כל יום מימי בין המצרים הוא חשוב להתענות בו משום שכולם הם ימי בין המצרים וחיבי ימי צרות.

הנה עיי' בספר מועד לכל חי סימן ט' סט"ז דאיתא וז"ל הנהגים להתענות מי"ז בתמוז עד תשעה באב מה טוב חלקם, אך בדורות הללו זיידה חולשה לעולם, ועיי' ויגע על המחיה ועל הכלכלה, מעותד דיזיק לאדם המתענה בימות הקיץ בתמידות יום אחר יום, כי על כן יותר טוב שירבה בצדקה בעד תעניתו כפי השגת ידו, וילמוד יותר מהרגיל וטוב לו תורה וצדקה מהתענית, דעשות צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח. עכ"ל. ועיי"ש במ"ב ס"ק צ' דאיתא וז"ל ויש מתענים מי"ז בתמוז, ותלמיד חכם אין כדאי שינהג בחומרא זו שממעט במלאכת

עמק הפרשה

הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

**"ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם וכו'
בחדש החמישי באחד לחדש"**

בפרשת מסעי כתיב "ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ד' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש". הרי להדיא בקרא שאהרן הכהן מת בראש חודש אב. [וזוהו ה"יאר צייט" היחיד שהוזכר בתורה. ויל"ע מהו היסוד בזה].

והנה מיתת אהרן הכהן הוזכר בפרשת חקת ובפרשת מסעי, אבל רק בפרשת מסעי כתיב מתי מת. ויש להעיר דתמיד קוראים בפרשת מסעי בשבת שלפני ראש חודש אב. (ולעתים רחוקות בשנים שיש בהם פורים משולש קוראים פרשת מסעי בראש חודש עצמו). וא"כ נמצא שהתורה הזכיר שאהרן מת בראש חודש אב דוקא בהפרשה שקוראים בהאי זמן. והוא נפלא.

שו"ר בשם התרומת הדשן בהאי לישראל ויעל אהרן הכהן וגו' בשנת הארבעים וגו' בחדש החמישי באחד לחדש, תימה דבמקום שנכתב עיקר מיתתו של אהרן לא נכתב באיזה חדש ובאיזה יום גוע, ותו דבכל הצדיקים אברהם יצחק ויעקב ומשה לא נכתב באיזו יום גוע, וי"ל משום דכתב הכא וישמע הכנעני ופירש רש"י דכאן לימדך המיתת אהרן הוא השמועה שנסתלקו ענני כבוד וכסבור נתנה רשות להלחם, ורמז נמי כאן שבשביל כך רצה להלחם לפי שהיה בחדש אב בתחילתו ובאותו חדש ריע מזליה דישאל כדאיתא בפרק בתרא דתענית (כט ע"ב) לשתמיט מיניה בירח דאב רצה לומר עד לאחר תשעה באב מסתמא. עכ"ל.

ועיין הכא בהעמק דבר דאיתא וז"ל בחדש החמישי באחד לחדש. לא הודיע הכתוב לא במיתת משה ולא במיתת מרים החודש והיום כי אם במיתת אהרן, למדנו שאותו החודש גרם להיות לשטן לגדולת עבודת המשכן שהיה ע"י אהרן הכהן הראש, ומזה סימן לדורות דבחדש אב יהא נחרב בהמ"ק. עכ"ל.

דעת תורה

מנחם ראש הישיבה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ואשה כי תדור נדר וגו' בבית אביה בנעוריה [ל, ד']

עיי' בפירוש רש"י, וזה לשונו - 'בנעוריה', ולא קטנה, ולא בוגרת, שהקטנה אין נדרה נדר, והבוגרת אינה ברשותו של אביה להפר נדרה. ואי זו היא 'קטנה', אמרו רבותינו, בת אחת עשרה שנה ויום אחד, נדרה נבדקין, אם ידעה לשם מי נדרה, ולשם מי הקדישה, נדרה נדר. בת שנים עשרה שנה ויום אחד, אינה צריכה ליבדק, עכ"ל.

והנה אממור"ר הגאון זצ"ל למד בדברי רש"י אלו, ד'בנעוריה' היינו אשה גדולה שאינה צריכה ליבדק, והוקשה לו, למה נזכרה בפרשה זו של הפרת נדרים רק אשה גדולה שנדרה, הא איכא דין הפרת נדרים גם בקטנה שנדרה, והיינו בבת אחת עשרה שנים ויום אחד שיודעת לשם מי נדרה. ואמר, דצריך לומר דהפרשה כאן מייירי רק בנודרת שאינה צריכה ליבדק, אמנם הוקשה לו, לשיטת הרמב"ם בפ"א מנדרים ה"ג דהא דבת שנים עשרה שנה ויום אחד אינה צריכה ליבדק, היינו אפילו אם לא הביאה שתי שערות, דאם כן משכחת לה דין הפרת נדרים גם בקטנה שאינה צריכה ליבדק, ואמאי נקט קרא דינא דהפרת נדרים רק באשה שנדרה 'בנעוריה', דמשמע דדין הפרת נדרים נוהג רק באשה גדולה, ואינו נוהג באשה קטנה כלל.

והנה אא"ז זצ"ל ביאר שיטת הרמב"ם, דבת י"ב - אף על פי שלא הביאה שתי שערות - אינה צריכה ליבדק, דסבירא ליה דבדין 'מופלא סמוך לאיש' האמור בנדרים נאמר דסגי בגדלות ד'שנים' לבד, אף בלא סימנים, ואזיל לשיטתו בפ"ב מאישות ה"ט, וכפי שביארה הגר"ח שם, דלדין גדלות צריכין גם 'שנים', ולא סגי ב'סימנים' לחוד (ולכן בתוך הזמן לא הווי בנים כסימנים, אף דליכא למיתלי הסימן ד'בנים' בדבר אחר), ועל כן שפיר מצי סבר דלענין נדרים נעשה 'גדול' פְּשָׁנִים לחוד. וכן נקט הש"ב שמעתא (ש"ה פ"א) בדעת הרמב"ם, ד'איש' דנדרים היינו פְּשָׁנִים בלא שערות, ע"ש.

ולפי זה נמצא, דבאמת נכללה בפרשה זו של הפרת נדרים גם בת י"ב שנה ויום אחד שלא הביאה שתי שערות, דאף דלענין שאר דיני התורה הינה באמת 'קטנה', מכל מקום לענין נדרים נחשבת היא 'גדולה' על ידי הפְּשָׁנִים לחוד, והוויא לה שפיר בכלל 'בנעוריה'.

אמנם נראה לחדש עוד, דגם הדין השני של 'מופלא הסמוך לאיש', דבת י"א שנה שיודעת לשם מי נְדָרָה, נְדָרָה נדר (ולדעת התוס' בנדה דף מ"ו ע"ב זהו כל הדין ד'מופלא הסמוך לאיש'), היינו נמי משום דהחשיבה תורה את היודעת לשם מי נדרה כ'גדולה', וראיה לזה, דהא אליבא דרב הונא בנדה דף מ"ו ע"א מופלא הסמוך לאיש שהקדיש ואכל את הקֶדְשׁוֹ, לוקה. שנאמר 'איש כי יפלא לנדור', ולא יחל דברו, כל שישנו בהפלאה, ישנו בכל יחל. ועיין בפירוש רש"י שם, דכיון דנפקא לן מקרא ד'איש כי יפלא' דביודע להפלות הוי נדרו נדר, קאי ב'כל יחל', דהא כתיב 'איש כי ידור נדר' וגו', ומופלא סמוך לאיש בכלל 'איש', וסמך ליה 'לא יחל דברו', ע"כ. הרי דבהך דינא ד'מופלא הסמוך לאיש' נתחדש דהמופלא הוי בכלל 'איש' לענין נדרים, עד כדי כך דסבירא ליה לרב הונא דחשיב גדול גם לענין שיהא לוקה על אכילת הקֶדְשׁוֹ. וכן נראה מלשונות רש"י בנדה דף מ"ה ע"ב, דהבדיקה ד'מופלא' היא לדעת אם הוא גדול או קטן, דביודע לשם מי נדר 'גדול' הוא, ובאינו יודע לשם מי נדר 'קטן' הוא, ע"ש.

ולפי זה באמת נכללה בפרשה זו של הפרת נדרים גם בת י"א שנה ויום אחד שיודעת לשם מי נדרה, ידיעתה לשם מי נדרה מהניא לחושבה 'גדולה' לענין נדרים, והוויא לה שפיר בכלל 'בנעוריה'.

אות לחופות
עימוד שהופך טקסט ליצירה
otf74041@gmail.com | 05276-74041

הפצה פרסום ושיווק ספרים
י. בלוי
עד הבית

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר

במחלקת ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com

כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכתללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)-
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל